

IOANA BOT

DESPRE ARHIVE ȘI CĂRȚI (UN EXERCITIU DE VERTIJ CONTROLAT)

„Les bibliothèques et les musées possèdent bien plus de trésors qu'ils ne peuvent en montrer. Ils regorgent, débordent de ce que l'homme y entrepose: les traces de son passé, de sa science, de son industrie et de ses arts. [...] Confinés dans des environnements tenus discrets, tous ces objets sauvegardés composent des réserves de plus en plus vastes et intrigantes, aux structures architecturales à la fois feutrées et fantastiques. C'est le milieu connu des chercheurs, des spécialistes, mais ces lieux sont ignorés du public. Pourtant, je le sais, chacun aimerait pouvoir les arpenter, car tout acela est fondamentalement à nous, tout acela nous concerne depuis toujours, tout cela nous constitue [...]” (Humerose 2007, p. 13).

Pornind de la experiența de peste zece ani a studierii arhivelor familiei Ioana și Liviu Petrescu (profesori de literatură română și comparată la Cluj, amândoi – dispăruți prematur în anii '90), care au trecut din domeniul privat în domeniul public și sunt actualmente găzduite de Biblioteca Județeană „O. Goga” din Cluj, îmi propun să reflectez asupra rațiunilor pentru care asemenea arhive și biblioteci private (ale familiilor unor intelectuali români care au trăit în perioada comunistă) trebuie salvate de la risipire. Și asupra modurilor în care așa ceva poate să se realizeze. Trecând în domeniul public, asemenea fonduri documentare pot constitui obiecte interesante ale istoriei noastre literare. Convingerea mea este că ele permit reconstituirea unor moduri de a rezista dictatului Puterii, a unor practici de lectură, a unor ateliere de geneză și de circulație a ideilor literare, precum și a unor elemente de viață privată relevante pentru ceea ce ne-am obișnuit să numim „rezistența prin cultură” din România comunistă. De asemenea, includerea arhivelor de acest gen în interiorul obiectului istoriei literare este de natură să îmbogățească tocmai reflecția asupra respectivului obiect – și, prin extensie, asupra noii istorii literare, contemporane.

Arhivele familiei Ioana și Liviu Petrescu (conținând și arhiva, și biblioteca lui Dimitrie Popovici, tatăl Ioanei Em. Petrescu, profesor ilustru al universității clujene, decedat prematur și el, în 1952) au ajuns în posesia statului român, în urma decesului ultimului membru al familiei, Liviu Petrescu, în 1999, fără moștenitori legali. După un proces în instanță (a cărui istorie rămâne de scris...), fondul a fost atribuit (în 2002) Bibliotecii Județene „O. Goga” din Cluj, ca „fond de carte și documente”. Încăpățânarea notarului clujean care a făcut inventarul moștenirii salvează, în chip fericit, de la distrugere „hârtiile lipsite de importanță” care nu constituiau nici biblioteca, nici manuscrisele, și pe care statul dorea să le „curețe” din

apartamentul de bloc mănăsturean, socialist, al soților Petrescu. Mai departe, inteligența directorului de atunci al Bibliotecii Județene, Traian Brad (fost student și el al soților Petrescu), face ca arhiva să fie păstrată de noul ei proprietar *in situ*, adică în apartamentul familiei, devenit o secție a „Colecțiilor speciale” ale Bibliotecii, numit de cei care îl frecventează „Fondul Popovici–Petrescu”. Arhiva este studiată de un grup de filologi, cercetători, doctoranzi, masteranzi, de a căror coordonare mă ocup eu însămi.

Desigur, prima întrebare care îi poate veni oricui în minte este „ce conține fondul?” Sub aparențele sale nespectaculoase, ca o confirmare a truismului că aparențele sunt înșelătoare, arhiva unei familii care numără două generații de intelectuali și a cărei istorie a traversat mai bine de un secol, fără să arunce nimic din documentele sale esențiale și nici din scrierile sale private, o arhivă ca aceasta, așadar, s-a dovedit a conține adevărate comori de... Istorie: istorie literară, istorie a vieții private, istorie a ideilor și ideologiilor, istorie a universității clujene... Și lista poate continua, pentru că depozitele unei arhive sunt, totodată, una din cele mai potrivite imagini ale „despicării firului în patru” și a Istoriei cu majusculă în infinite istorii mici. Dar statutul lor secundar nu trebuie să înșele specialistul – despre această importanță-în-minorat este vorba, de fapt, în cele ce urmează.

Ochiul filologului va nota, mai întâi, firește, manuscrisele: studii publicate și inedite, cursuri universitare, proiectele unor cărți care nu au mai fost scrise. Cele mai multe dintre acestea sunt publicabile, pentru fiecare autor în parte. Personal, am îngrijit, de când studiez fondul de arhivă, seria de autor Ioana Em. Petrescu, publicată la Editura Casa Cărții de Știință, iar arhiva familiei mi-a permis restituirea unor inedite, completarea volumelor antume cunoscute ale autoarei, ca și inițierea unor cercetări consacrate circulației ideilor literare în comunism, despre care dau seamă studiile introductive ale fiecărui volum apărut: *Studii de literatură română și comparată* (2005), *Ion Barbu și poetica postmodernismului* (2006), *Studii eminesciene* (2009¹), *Studii despre Ion Budai-Deleanu* (2011), *Configurații* (2015). Pentru scrierile lui Dimitrie Popovici și Liviu Petrescu, restituirile editoriale rămân de făcut.

Alături de manuscrise, există documente de familie și personale, referitoare la fiecare din cei trei intelectuali, ca și la familiile lor. Împreună cu fotografiile, ele restituie istoriile unor familii românești din Transilvania și din Vechiul Regat, pe durata a mai bine de un secol, construind, de la documente oficiale până la o profuzie de note și documente personale, un tablou mozaicat al istoriilor de viață, cele pe care Istoria trebuie să le recupereze și să le integreze narațiunii sale majore.

Apoi, sunt uriașe cantități de corespondență, păstrată, și ea, conform principiului fundamental după care s-au ghidat atât Ioana, cât și Liviu Petrescu, și care a fost acela de „a nu arunca nimic”, de a arhiva totul (ulterior, arhivarea profesionistă

¹ Ediția reunește cele trei volume ale autoarei, *Eminescu, poet tragic (Eminescu, modele cosmologice și gândire poetică)*, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, *Cursul Eminescu*, precum și câteva inedite pe teme eminesciene.

executată de Biblioteca Județeană „O. Goga” a venit să faciliteze accesul cercetătorului, pe baza unui catalog complet, la documente). Privată sau oficială, această corespondență se întinde de-a lungul unui secol (Dimitrie Popovici e născut în 1902, iar ultimul membru al familiei, Liviu Petrescu, se stinge în 1999...); avem de-a face nu doar cu niște oameni ai condeiului (prin natura profesiilor lor), ci și cu niște oameni ai construcției de rețele, de grupuri (amicale, informale), care fie colaborează la proiecte științifice sau literare comune, fie își mărturisesc unii altora propriile existențe prin intermediul corespondenței. Scrisorile lor sunt, adesea, construcții ale unei realități paralele, împotriva barierelor impuse de istoria prezentului comunist. Și, în construcția de realitate, scrisorile realizează și o construcție de sine a vocii corespondentului – este ceea ce dovedește cel mai important corpus din arhivă, cel al scrisorilor schimbate, de-a lungul unei vieți în pereche, de Ioana și Liviu Petrescu, și care au fost editate de Mirela Tomoiagă. Așa cum remarca editoarea lui,

„[...] corpusul de corespondență prezintă un deosebit interes în primul rând din punct de vedere istoric, documentar, dar și psiho-social, pentru că el reflectă mentalitatea a doi români intelectuali din secolul al XX-lea, care călătoresc în țară și în străinătate, care se formează în această perioadă ca tineri cercetători (asistenți universitari la Catedrele de literatură română, respectiv de literatură comparată ale Facultății de Filologie din Cluj-Napoca). Trăsătura comună a scrisorilor rămâne, din acest punct de vedere, indiferent de momentul compunerii lor, literaritatea, epistolierii depășind convențiile biografismului și strecurând, involuntar, în textul scrisorilor eboșe ale scrierilor lor de mai târziu, la a căror naștere asistăm, astfel, «în direct»” (Tomoiagă 2012a, p. 12).

Inferențele pe care asemenea corpusuri epistolare le pot avea în istoria literară sunt mai mult decât evidente:

„Epistolierii își scriu unul altuia despre ceea ce citesc, despre interpretările la care se gândesc cu privire la anumite texte, se invită unul pe altul la lectură, la a cumpăra cărți, la a căuta reviste etc., scrisorile devenind, de multe ori, un soi de jurnal intelectual al epocii, deosebit de important pentru cercetătorul care încearcă să contextualizeze «omul și opera»” (*ibidem*).

De altfel, chiar editoarea corpusului a folosit corespondența aceasta ca studiu de caz în volumul său *O poetică a corespondenței intime în literatura română a secolului al XX-lea* (Tomoiagă 2012b).

Lista scrierilor pe care arhiva le păstrează (și care au o valoare documentară aparte) nu se oprește aici, deși se pare că am epuizat formele clasice ale „documentelor editabile de arhivă”. Pentru că celor de mai sus li se adaugă o uriașă arhivă (pentru fiecare dintre cei trei autori) de „lecturi și note de lectură”. Este vorba despre fișe și conspecte de lectură, din cărți pe care nu le aveau în biblioteca proprie; despre cărți copiate (parțial sau complet) de mână, în absența altor mijloace de multiplicare, pentru că îi interesau sau anticipau că vor avea nevoie de ele în scrierile lor viitoare. Cel mai adesea, această practică de lectură este însoțită de comentariile „citorului-copiator”, care orientează sensul textului astfel copiat sau con-

spectat; asemenea cărți-copii-conspecte ilustrează modurile în care se naște o idee sau în care circulă ea de la o carte la alta, de la un spirit la altul. Li se alătură o secțiune specială de corespondență, ciorne de scrisori, comenzi comerciale și note care dovedesc eforturile făcute de cei trei pentru a-și procura cărți, a le citi etc. Sunt documente despre schimburi de cărți, care construiau (cu precădere în anii comunismului, compensând sărăcia bibliotecilor publice românești și controlul Puterii asupra fondurilor de carte) adevărate rețele de circulație privată a cărților etc. O secvență importantă o constituie documentele despre împrumutul de carte către studenții cu care Ioana sau Liviu Petrescu dezvoltau o relație de discipolat privilegiată: cartea devine, în aceste cazuri, nu doar depozitarul unei informații dorite, ci și obiectul unei investiții simbolice, capabil să creeze rețele sociale cu ierarhii și funcționări proprii.

Și, alături de cărțile copiate, conspectate sau fișate mărunț, detaliat, cu trimiteri obsesiv-corecte la paginile edițiilor respective, mai există... chiar biblioteca. Uriașă (catalogul ei este consultabil on-line, pe site-ul www.bjc.ro).

Cărțile acestea sunt, mai întâi, interesante în sine, ca „inventar” al unei biblioteci private, deosebit de bogate în domeniul studiilor literare românești și străine, constituite între 1934 și 1999. Multe dintre volumele de aici sunt rare pentru epoca postcomunistă, când ceea ce ne parvine în bibliotecile publice sunt colecții „curățate” (cenzurate, desperecheate, cu componente distruse) de Putere într-o jumătate de secol de control programatic al gândirii. Astfel, D. Popovici, student la Paris, în 1932, și-a adus de acolo carte franceză de actualitate, devenită între timp o raritate bibliofilă, mai ales în România. Același, datorită preocupărilor sale pentru iluminismul și preromantismul românesc, cumpărase carte veche românească, astăzi – foarte rară în bibliotecile publice. În lumea normală a interbelicului european, tot Popovici își cumpărase, ca orice specialist, cărți și periodice românești care aveau să fie retrase ulterior de comuniști în bibliotecile publice și care se află aici intacte (precum colecția „Revistei Fundațiilor Regale”, de exemplu). Raritatea multor titluri din biblioteca Popovici–Petrescu e dată de destinul titlurilor respective în bibliotecile publice din perioada comunistă.

Evident, pentru o bibliotecă publică de azi, cărțile care erau „rare” în anii '50–'90 ai veacului trecut nu mai sunt deloc astfel: ele se pot găsi, comanda, cumpăra, multiplica fără mari probleme (și, în orice caz, accesul la ele nu este interzis). În schimb, ele erau „rare” pentru cei care și le procuraseră, adesea cu mari eforturi financiare, pentru că îi interesau și pentru că atât setea lor de cunoaștere, cât și probitatea lor intelectuală nu le permiteau să își construiască propriile ipoteze științifice fără să fi citit bibliografia existentă a subiectului. În acest punct, biblioteca familiei Popovici–Petrescu (și felul laudabil cum a fost gestionată includerea sa, ca o „colecție specială”, în fondurile Bibliotecii Județene) atrage atenția asupra unei chestiuni – cred – extrem de importante: cea a prezervării patrimoniului cultural. Fiindcă asemenea biblioteci private sunt mărturii palpabile ale supraviețuirii intelectuale, în pofida dictatului nemilos al puterii comuniste. Ele riscă să fie desfăcute și înghițite de fondurile uriașe și anonime ale bibliotecilor publice. În acest caz, ele

și-ar pierde unitatea și caracterul personalizat, după cum cărțile care fuseseră „rare” sau „prețioase” la achiziție s-ar pierde în masa titlurilor universal accesibile, încetând să mai depună mărturie despre vremurile anormale în care valoarea lor științifică era completată de o valoare simbolică (uneori, mai mare decât cea dintâi) și astfel aveau o cu totul altă „valoare de întrebuințare”.

Dar majoritatea cărților din fondul arhivei sunt adnotate de proprietarii lor sau au fișe de lectură rămase în ele. Sunt cărți citite cu plăcere sau, dimpotrivă, polemic, cu expresia clară a dezacordului față de conținutul lor, cărți demascate ca plagiate (prin trimiteri explicite pe marginea paginilor la paginile sursă) etc. Biblioteca unor intelectuali adevărați nu este un monument „curat”, ci un uriaș palimpsest de idei și opinii, de discursuri și dialoguri. Există ediții de autor privilegiate tocmai prin cantitatea de însemnări personale pe care paginile lor le conțin: sunt cărți în dialog cu care unul sau altul din cei trei autori și-au început propriile cursuri universitare sau propriile cărți (așa, de pildă, edițiile din opera lui Eminescu, Ion Barbu, Nichita Stănescu sau T. S. Eliot pe care a lucrat Ioana Em. Petrescu). Ariile de interes se multiplică sub ochii oricui intră între rafturile cu cărțile familiei Popovici-Petrescu. Biblioteca și palimpsestele sale oferă cercetătorului o adevărată...

„[...] atmosferă de roman polițist. De mister. De indicii care par să trimită la un adevăr complet, adevărul a cărui descoperire ar fi posibilă cu prețul unor eforturi răbdătoare și investigații detaliate. Obiectele care pot dezvălui fapte sunt acolo. [...] Cutii de carton numerotate cu grijă, cu conținut precis. Dosare pline de foi în dezordine. Repertorii. Toate pentru a reconstitui ceea ce s-a petrecut în trecut. Un act care [ne] scapă, care nu a fost dus la bun sfârșit. Un eveniment și un moment care trebuie clarificate. E de-ajuns să adunăm elementele, să urmărim piste, să deducem pe seama lor, să reconstituim” (Bagnoud 2007, p. 155 – trad. n., I.B.).

Abordate ca un obiect unitar, cu toate resursele documentare pe care le oferă, cărțile sunt mult mai mult decât un inventar de titluri. Ele pot contribui în moduri extrem de interesante la reconstituirea istoriei ideilor din cultura românească. Așa cum spuneam, adesea adnotate de posesorii lor sau înconjurate de documente referitoare la procurarea sau circulația lor, cărțile bibliotecii Popovici-Petrescu permit reconstituirea unor practici de lectură. Reconstituirea orizontului circulației ideilor literare românești, a nașterii unor proiecte critice concretizate în cărți esențiale ale culturii românești contemporane, a dialogului dintre ideologii și poziții critice. Nespectaculoase ca prim aspect, dificil de editat² – dacă nu imposibil – asemenea „vieți secrete ale cărții în comunism” constituie documente foarte importante pentru o istorie care să documenteze modalitățile concrete ale rezistenței intelectualilor români prin cultură, în mediul opresiv al dictaturii comuniste.

Îmi este limpede că situația prezentată de arhiva Popovici-Petrescu este una exemplară pentru un fenomen care este de așteptat să devină tot mai frecvent în bibliotecile publice românești: spre asemenea instituții se vor orienta (în diverse forme: donații, lipsa urmașilor etc.) biblioteci și arhive private construite în perioada

² O tentativă remarcabilă de a reconstitui practici de lectură și dialoguri livrești, fruct al experienței de cercetare în Fondul Popovici-Petrescu, a publicat Silviu Mihăilă (Mihăilă 2013).

comunistă. Pe de o parte, desigur, materialul arhivelor personale respective va avea valoarea lui. Dar, ca istoric literar, mi se pare de neignorată și orizontul deschis de bibliotecile private din asemenea fonduri, pentru a fundamenta cantitativ o cercetare de istoria ideilor. O cercetare despre condițiile și documentele concrete ale „rezistenței prin cultură”, ce s-a rezumat până acum la aproximări și referințe vagi, dar care poate deveni mult mai credibilă dacă recurge la asemenea probe documentare. Întrevăd aici, ca o urgență, necesitatea de a elabora – specialiști în istorie, istorie literară, alături de bibliotecari și instituții vizate – unele coduri de „bune practici” în prezervarea și restituirea editorială a acestor fonduri cu valoare de patrimoniu, ca documente istorice ale unei epoci revoluate. M-am întrebat – și am întrebat – dacă există asemenea studii în alte spații culturale postcomuniste? Am primit doar răspunsuri până acum negative. Dar aceste studii s-ar înscrie, totodată, în trena antropologiei lecturii, un domeniu de actualitate al studiilor literare de astăzi. Ele ar putea dovedi „pe pagini de carte”, adică „pe texte”, cum se întâmpla *circulația ideilor* în comunismul românesc (și est-european, mai departe...) – mai puțin îngrădită decât o cerea Puterea, mai puțin liberă decât în lumea liberă.

Ele ne ajută să scriem *istoria „rezistenței prin lectură”*: vom avea argumente pentru a demonstra cum și de ce „eram la curent”, „eram pregătiți” pentru a comunica cu lumea liberă, cel puțin în planul informației profesionale, la căderea Zidului. Vom înțelege mai bine cum și de ce tabloul circulației ideilor (literare și nu numai, pentru că nicio „idee” nu e doar „literară”) într-o țară a lagărului socialist nu era compus din culorile clare ale lui „acces permis/acces interzis”, ci din uriașe zone de gri în care negocierea cu Puterea mergea mână în mână cu subvertirea privată a Puterii. Bibliotecile private din arhivele familiale, cum este cea pe care o studiez, documentează (pentru o epocă tragică a istoriei recente) construcția experienței de *lectură ca univers compensativ și resursă etică*. Urmele palpabile ale lecturii pe paginile cărților, în conspectele substanțiale și în fișele de lectură, mărturisesc despre capacitatea mobilizatoare a lecturii – ca ancoră pentru existența concretă, ca univers compensativ față de cotidian, dar și ca resursă pentru rezistența psihologică în cotidianul univers închis. Conservarea adecvată și cercetarea profesionistă a palimpsestelor bibliotecii dezvăluie modurile în care cartea (și cartea interzisă oficial) putea să modeleze pe termen lung perspective existențiale. Un exemplu care îmi vine în minte este cel al pasiunii cu care Ioana Em. Petrescu îl citește pe Sartre și, în paralel, influențată de lectură, se construiește proiectiv pe sine, scriindu-i scrisori „de cuplu” lui Liviu Petrescu; ca el sunt multe altele. Dacă admitem că orice lectură are o orientare existențială (Macé 2009, p. 5), atunci va trebui să le recunoaștem unor asemenea biblioteci-devenite-documente-de arhivă calitatea de a păstra, scris (deci obiectiv), sentimentul limitei istorice impuse pe care îl trăia subiectul cititor la momentul lecturii. Iar cercetătorii care se vor apleca asupra acestui fascicul de probleme vor deveni, inevitabil, subiecții unei lecturi de gradul al doilea, pentru restituirea căreia trebuie să găsim soluții de editare filologică încă necunoscute

Asemenea exemple (din miile de cazuri existente) arată care este genul de dificultăți (conceptuale, metodologice, și nu numai...) cu care se confruntă eforturile de

a converti în discurs istoriografic fantastica și accidentata poveste a deceniilor comuniste ale literaturii române... Arhivele private care trec în spațiul public constituie tot atâtea „noi obiecte” ale cercetării. Cu caracterul lor specific, determinat de contextul istoric românesc, ele contribuie și la a reînnoaște reflecția istoriei literare asupra unuia din punctele sale nodale, de fapt, și anume acela care privește nivelul epistemologic. În termenii lui Clément Moisan, „una dintre preocupările istoriei literare actuale ar fi aceea de a-și defini propriul obiect, de a-l pune în locul cuvenit și de a pune problema demersului care ar permite ca obiectul să fie atins” (Moisan 1987, p. 16 – trad. n., I.B.). Studiate astfel, arhivele private (și bibliotecile lor) se pot vedea puse „la locul cuvenit”

„Pentru că e de-ajuns, se știe, să le reaşezăm în spațiul muzeal, ca să le vedem renăsând, splendide, magnifice. Depozitul e ca o carte într-o bibliotecă, aşteptând ochiul care o va însufleți, care va aluneca peste rândurile ei. O carte e un mare cimitir, scria un alt obsedat al timpului, Proust. Depozitul e o bibliotecă gigantică în aşteptare. E nevoie de o privire [pentru a elibera] strălucirea sensului, și un întreg univers odată cu el (Bagnoud 2007, p. 156 – trad. n., I.B.).

S-ar putea ca, la capătul unor eforturi uriașe (pe care, deocamdată, prea puțini au intenția de a le face) adevărul acela, cristalin, ultim, al Istoriei, să rămână de neatins, iar caracterul impur al obiectului istoriei literare *in se* să își spună cuvântul – ca un ultim cuvânt al cercetării, ca o ultimă rezistență la integrarea istorică. Consider că noile tendințe din cercetarea literară occidentală, constând în „a deplasa și a lărgi atenția textului literar în sens restrâns [...] spre toate celelalte manifestări sau documente culturale” pentru „a face să iasă opera literară din turnul de fildeș al beletristicii și pentru a o confrunța cu texte necunoscute, minore, non-literare, provenind din orizonturi diverse și, mai ales, având voci minoritare [...]” (Hunkeler 2003, p. 20 – trad. n., I.B.), toate acestea trebuie completate printr-o apropiere – de către istoria literară – a teritoriului narațiunilor neomologabile, impurificante pentru idealul de operă estetică pe care literatura îl mai reprezintă încă în cultura noastră. Arhivele, ca și bibliotecile care au fundamentat viața intelectuală românească a deceniilor de dictatură, sunt dolidora de asemenea narațiuni perturbatoare. Ignorarea lor (prin desconsiderarea fondurilor private care pot trece în domeniul public, prin dezinteresul factorilor implicați în proces, ca și prin absența unor legislații și a unor politici coerente de patrimonializare (la nivelul instituțiilor naționale) echivalează cu uciderea unei importante părți a memoriei noastre istorice – și a memoriei istoriei literare. Arhive private, biblioteci private, toate participă la materia contextuală a literaturii românești recente, așa cum am arătat – nu doar ca un fundal explicativ, ci ca un set ireductibil de tensiuni interioare procesului semnificativ, respectiv procesului axiologic. Considerarea lor în cercetare se impune nu ca o completare, ci ca o substanțiere fundamentală a proiectului care își așteaptă, încă, specialiștii. „Și apoi Istoria poate să înceapă, sensul și plăcerea pot să renască” (Bagnoud 2007, p. 156 – trad. n., I.B.).

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Bagnoud 2007 = Alain Bagnoud, *Réserver des contes*, în *Humerose* 2007.
 Hunkeler 2003 = Thomas Hunkeler, *Le vif du sens*, Geneva, Droz, 2003.
 Humeroze 2007 = Alain Humeroze (ed.), *Le vertige des archives*, Nyon, Éditions Glenat, 2007.
 Macé 2009 = Marielle Macé, *Disponibilités littéraires: la lecture comme usage*, în „Littérature”, 2009, nr. 155, p. 3–21.
 Mihăilă 2013 = Silviu Mihăilă, *Ioana Em. Petrescu, citindu-l pe Eminescu. Note, arhive, documente*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2013.
 Moisan 1987 = Clément Moisan, *Qu'est-ce que l'histoire littéraire?*, Paris, Presses Universitaires de France, 1987.
 Tomoiagă 2012 = Mirela Tomoiagă (ed.), *Correspondența intimă Ioana Em. Petrescu–Liviu Petrescu, 1961–1978*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2012.
 Tomoiagă 2012b = Mirela Tomoiagă, *O poetică a corespondenței intime în literatura română a secolului al XX-lea*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2012.

ON ARCHIVES AND BOOKS
 (A CONTROLLED VERTIGO EXERCISE)

(Abstract)

Over the past ten years, I've been researching the family archives of Ioana and Liviu Petrescu. Up to their premature demise, in the 1990s, they were professors for Romanian and comparative literature at the University of Cluj. The archives went from private into public ownership and are currently kept at the “O. Goga” District Library in Cluj. Based upon my research, I reflect on the way such private libraries and archives (belonging to the families of Romanian intellectuals under communism) should be saved from dispersal. Having attained public status, they can become thought-provoking objects of our literary history. Such objects allow for the recovery of dictatorship-resisting methods and for uncovering reading practices, the origin and circulation of literary ideas, along with elements of the private life, relevant to what we commonly term “the resistance through culture in communist Romania”.

Cuvinte-cheie: *arhive private, practici de lectură, rezistență prin cultură, comunism românesc, istoria ideilor literare, biblioteci private.*

Keywords: *private archives, reading practices, resistance through culture, Romanian communism, the history of literary ideas, private libraries.*

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
 Facultatea de Litere
 Cluj-Napoca, str. Horea, 31
 ioanaboth@gmail.com*